

Néhány szó a szemléltetésről

Régen ismert és közkedvelt dolog a szemléltetés, épp ezért nem hiszem, hogy újat mondhatok, csupán rövid összefoglalásra szoritkozom, mely mindenkit megnyugtat, hogy ezt már régen így tesszük, tehát dolgunkat jól végezzük.

Tudjuk, hogy tanításunknak egyik legfontosabb, mondhalnám nélkülözhetetlen része a szemléltetés. A jó szemléltetés gyakran fontosabb, mint a legszakszerűbb magyarázat, mert a gyermek a legtökéletesebb szóbeli leírás alapján sem tudja a szóképzethez a helyes tárgyképzetet kapcsolni, ha azt a bizonyos dolgot soha nem látta, nem volt a kezében, nem emelte meg, nem szagolta meg, nem tapintotta meg, vagy csak felületesen, távolról, vagy talán csak valamikor régen látta, de akkor a szóképzet még hiányzott.

Ha a szemléltetés elmarad, az nagy részt »tanítói kényelem«, vagy »jóhiszeműség«. Gyakran valóban azt hisszük, lehetetlen, hogy a gyermekek ne ismernék ezt vagy azt, de a legtöbb gyermek csak néz, de nem lát. Épp ezért inkább tiszter mutassuk be ugyanazt, mint egyszer sem.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy a szemléltetés nemcsak a szemnek szól, hanem lehetőleg az »összes érzékszervnek«. Például: ha a gyermek mindég csak látta a barackot, látás útján meg is ismeri, de sötétben tapintás útján nem tudja megkülönböztetni az almától, ha még soha nem volt a kezében, mert nem ismerheti az alma sima és a barack bolyhos tapintatu felületét. A súlyokat sem elég csak nagyság szerint ismertetni; a súlyokat emelgetni is kell, hogy más tárgy emelésénél elgondolhassák, hogy milyen nehéz lehet. Előfordult, hogy osztályomban egyik gyermek azt mondta, hogy 1 kilogrammot már nem tud felemelni, egy másik meg azt mondta, egy mázsát is el tud cipelni s mikor megkérdeztem, milyen nehéz lehet az olvasókönyvünk, 5 dekagrammtól 1 kilogrammig a legkülönbözőbb súlyt mondták. Egy korsó ürtartalmáról, amely $\frac{1}{2}$ liter volt, — dacára, hogy ott állt mellette a deciliter és a liter, — 2 decilitertől 5 literig a legkülönbözőbb ürtartalmat mondták, de miután egy pár edényt megtöltötünk vízzel, elég sokan megközelítően megmondták, hogy körülbelül talán $\frac{1}{2}$ liter a korsó ürtartalma.

Előszóval soha sem lehet oly élénk képet festeni a növényekről, állatokról, gépekről, vegytani, fizikai kísérletekről, hogy a gyermek helyes, tiszta fogalmat szerezhessen. Előfordult, hogy »kísérletképen« először hosszasan magyaráztam, milyen a mocsári gölyahir, a gyerekek rá-

mondták, tudjuk, ismerjük, szedtünk már, de amikor megmutattam az addig elrejtett mocsári gólyahírt, csodálkoztak, hát ez az? — nem ezt gondoltam, — másképp képzeltem el. Vagy például magamról is tudom, hogy mikor Hollandiában, az Északi-tengernél megláttam a dűnákat, én is meglepődtem, hát ilyen az? Földrajztanulásom alapján egészen más fogalmat alkottam magamnak a dűnáról.

Szemléltessünk, cselekedtessünk sokat, sokszor, sokféleképen, mert minden újabb szemléltetésnél még valamit appercipálhat a növendék. Más és más dolgot vehet észre, vagy vétetünk észre, vagy amit nem elég jól látott, azt másodszor, vagy harmadszor veszi észre.

A szemléltetéshez tartozik a jó »hangsúly« is minta olvasásnál, vers elszavalásnál, de különösen kicsiknél mesemondásnál. Emlékszem, egy alkalommal, mesemondás közben, egy törpe és egy királykisasszony párbeszéde volt, egy pár kisfiu azt kérte, tessék ezt újra elmondani. Kérdeztem, miért? — nem hallottátok? — nem értettétek? — azt felelték — úgy tetszett, oly szép volt, hogy a törpe morgósan, oly titokzatosan, s a királykisasszony olyan finom, vékony hangon beszélt.

Gyakran »ötlethiány« az oka, hogy nem szemléltet a tanító. A szertár gyakran nem rendelkezik mindazzal, amit szemléltetni szeretnénk, de jóakarattal, szorgalommal a tanító sokat összegyűjthet, ha a napilapok képes mellékleteit, — amelyek legtöbb helyen ugyis tűzbe kerülnek, — a reklámcédulákat, képes levelezőlapokat, avval a gondolat-tal nézi, »mit használhatok ebből az iskolában?« — akkor rengeteg szemléltető anyagot gyűjthet össze a hivatását és tanítványait szerető tanító. Például: hősök emlékműve, hazánk nagyjainak arcképe, népviseletek, városrészek, víz-esések, különböző gépek, találmányok, stb.

Inkább »hasznolt« szemléltessünk, mint semmit. Például. Aranyról tanítok, ha nincs arany, lehet kvarcon levő pirittel is szemléltetni, de megmondom, hogy ez nem arany, de az is így helyezkedik el, ehhez hasonlóan fordul elő. Ez is többet ér, mint semmiféle szemléltetés. Ha még hasonló dolgot sem mutathatunk, akkor a rajzolóshoz folyamodunk, bár nem pótolja a természetet, mégis nagy értékű. A rajz lehet »megerősítő« célzatu, mikor például a természetben, kiránduláson látottakat, vagy egy fizikai kísérletet sematikus rajzzal megerősítünk, emlékezetbe vésünk. Továbbá lehet a rajz »pótló« eszköz is, ha nincs módunkban a valóságot szemléltetni, vagy ha a természetes szemléltető eszköz olyan kicsi, hogy a gyermekek alig, vagy nem láthatják. A rajz ne legyen soha túl részletező, ha azt célozza, hogy a gyermekek is lerajzolják, mert a gyermekek nem is mernek akkor hozzákezdeni,

mert úgy érzik, ezt úgy sem tudják lerajzolni. Akinek azonban nagy rajzkészsége van, az megteheti, hogy beszéd közben egész kis tájképet, jelenetet felrajzolhat szórakoztatás, megértetés, figyelem élénkítése céljából s az ilyen rajz lehet, sőt legyen is minél természetesebb.

A szemléltetés legértékesebbje a jól előkészített, előre megbeszélt »kirándulás«, ha minden gyermek tudja, mit, hol kell megfigyelni, feljegyezni, megszámolni, lerajzolni, stb.

A legujabb szemléltető eszköz a »vetítés« és a »mozgó-kép«, melynek nagy előnye az, hogy mindég kényelmesen rendelkezésünkre áll s mindent élethűen, mozgásban, környezetben mutat be. Például trópusi állatokat, tengerfenék titkait, magas hegyek, havasok szépségeit, növények fejlődését gyorsított ütemben, állatok futásmódját lassítva, vegytani kísérleteket, iparcikkek előállítását, vetítógép segítségével szemléltethetnénk a legpontosabban.

Bizva az iskolák felügyelő hatóságainak megértésében, az iskolák érdekeinek előmozdításában, hogy iskoláink minél előbb fel lesznek szerelve vetítógépekkel, filmszalagokkal, mint az olasz, német, holland iskolák nagyobb része már régen.

Addig is alkalmazzuk a szemléltetés többi, sokféle rendelkezésünkre álló eszközét a legnagyobb lelkiismeretességgel s tanításunknak meglesz a kívánt, elvárható jó eredménye!

Budapest.

Barabás Ilona.

